

Recenzja

dorobku naukowo-dydaktycznego i rozprawy habilitacyjnej ks. dr. Wojysława Czupryńskiego

Współczesna cywilizacja podkreśla znaczenie indywidualizacji, według której jednostka stanowi podstawową rzeczywistość, co wiąże ją z jej potrzebami, oczekiwaniami, roszczeniami. Silne skoncentrowanie na sobie jest mocno powiązane z konsumpcjonizmem narzucanym przez globalne firmy oraz neoliberalną zasadą wolności, a właściwie samowoli służącą zaspokojeniu indywidualnych potrzeb człowieka, co stopniowo prowadzi do przyjęcia subiektywizmu, egocentryzmu, egoizmu i emocjonalizmu nie tylko przez młodych ludzi, również przez dorosłych. Indywidualizm, konsumpcjonizm, demoralizacja są często wspierane przez neoliberalne, ideologiczne slogany, które rozprzestrzeniają się dzięki rozwojowi technologii informacyjno-komunikacyjnych, co w konsekwencji prowadzi do zaburzenia wypracowanych przez wieki założeń społecznych. W tej sytuacji chociaż wielu wychowawców, nauczycieli, rodziców, dziadków i duszpasterzy dostrzega zagrożenie, to nie jest przygotowanych do zderzenia z manipulacją massmediów, „drapieżnym kapitalizmem” i liberalizmem. Zostało to dostrzeżone przez autorów „Dyrektorium katechetycznego Kościoła katolickiego w Polsce”, którzy już w 2001 roku ostrzegali: „Jednocześnie jednak zauważa się występujące w życiu demokratyzującego się polskiego społeczeństwa sprzeczności oraz realnie już istniejące zagrożenia dla pełnego i wszechstronnego rozwoju osoby ludzkiej, w tym także dla prawidłowego rozwoju całego życia społecznego. Obok bowiem niekwestionowanych możliwości szerokiego włączania się osób i grup w życie społeczne, mamy jeszcze do czynienia z wieloma niepożądanymi w nim zjawiskami” (*Dyrektorium katechetyczne* 6). Zatem wcześniejsza racjonalizacja, dyferencjacja, pluralizm i indywidualizacja przekształciły się w swoje karykatury, dzięki czemu tzw. „płynna nowoczesność” albo ponowoczesność staje się tygłem ideowo-kulturowym, modyfikującym, mieszającym i zmieniającym dotychczasowe paradygmaty.

W tej sytuacji współczesny człowiek doświadcza różnorodnych ograniczeń swojej egzystencji, ale równocześnie czuje się nieograniczony w swych pragnieniach i oczekiwaniami, zawężając je jednak niemal zupełnie do sfery egzystencji, co prowadzi także do kryzysu małżeństwa i rodziny. Do symptomów poważnego kryzysu współczesnego małżeństwa i rodziny należy

nowe odniesienie społeczno-kulturowe zmieniające koncepcję małżeństwa i rodziny i próbujące poszerzać jej rozumienie poprzez włączenie nowych znaczeń tego pojęcia do polityki społecznej państwa. Współczesna cywilizacja niejednokrotnie odcina się od prawdy o człowieku jako mężczyźnie i kobiecie, ich relacji małżeńskiej i proponuje alternatywne formy życia rodzinnego. W tej sytuacji powstają pytania o działania pastoralne wspierające małżeństwo i rodzinę oparte o prawidłową i realistyczną diagnozę. Traktowanie instytucji małżeństwa w kategoriach zupełnej dobrowolności spowodowało, że stało się ono słabsze i mniej trwałe, co szczególnie widać w takich sferach jak organizacja życia, seks czy prokreacja. Skoro trwałość i model małżeństwa zależy jedynie od woli tworzących go ludzi, to właściwie każdy wydaje się być jednakowo uprawniony i nie podlegający ocenom – gdyż stanowi tylko „prywatną” sprawę poszczególnych osób. Zatem działaniem wspierającym małżeństwo i rodzinę jest ukazywanie wartości małżeństwa i rodziny nie tylko dla jej członków, ale całego społeczeństwa, Kościoła, narodu.

Można wskazać, że ks. Wojśław Czupryński dał się już wcześniej poznać w obszarze polskiej katechetyki oraz teologii pastoralnej jako naukowiec podejmujący zarówno problematykę kontekstu współczesnego wychowania chrześcijańskiego, jak i zagadnienia związane z małżeństwem i rodziną. Najpełniejszym wyrazem jego zainteresowań jest przedkładana rozprawa habilitacyjna na temat małżeństwa i rodziny w świadomości przyszłych policjantów. Dlatego warto prześledzić analizę dotyczącą tych kwestii, aby zobaczyć, na ile i w jaki sposób Habilitant realizuje zamierzone cele badawcze.

1. Sylwetka naukowa i zawodowa Kandydata

Ks. dr Wojśław Czupryński jest absolwentem Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego, gdzie w 2000 roku zdobył tytuł zawodowy magistra teologii na podstawie pracy, pt.: *Oczekiwanie mesjańskie u proroków wygnaniowych*. W 2007 roku w Uniwersytecie Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie uzyskał licencjat kościelny na podstawie odbytych studiów oraz pracy magisterskiej. Z kolei w 2011 roku, w tym samym uniwersytecie, otrzymał stopień naukowy doktora nauk teologicznych w zakresie katechetyki na podstawie odbytych studiów i rozprawy doktorskiej pt.: *Deuterokatechumenat w procesie odnowy parafii według ks. Franciszka Blachnickiego*, napisanej pod kierunkiem ks. prof. dra hab. Kazimierza Misiaszka. Recenzentami jego rozprawy doktorskiej byli: ks. prof. dr hab. Ryszard Czekalski (UKSW, Warszawa) oraz ks. dr hab. Piotr Duksa (UWM, Olsztyn).

Od roku akademickiego 2009/2010 ks. W. Czupryński rozpoczął pracę akademicką jako asystent na Wydziale Teologii Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie, którą kontynuował jako adiunkt od 2011 roku. Dodatkowo od 2020 roku podjął pracę na stanowisku adiunkta na Wydziale Nauk Społecznych Wyższej Szkoły Policji w Szczytnie.

W. Czupryński

Kandydat od dwudziestu lat intensywnie angażuje się w pracę pastoralną z narzeczonymi, małżeństwami i rodzinami: jako duszpasterz akademicki (2000-2011); Moderator Diecezjalny i Rejonowy Domowego Kościoła – rodzinnej gałęzi Ruchu Światło Życie (od 2008); założyciel i dyrektor Ośrodka Formacji Małżeńskiej, później Akademii Liderów Rodziny (2008-2020) i Centrum Wspierania Małżeństwa i Rodziny „uMOCnieni” (od 2018). Od 2017 roku jest także dyrektorem Wydziału Duszpasterstwa Rodzin Kurii Archidiecezji Warmińskiej i Diecezjalny Duszpasterz Rodzin, a także proboszczem parafii pod wezwaniem Znalezienia Krzyża Świętego w Klebarku Wielkim. Pozostaje także rekolekcjonistą realizującym rekolekcje dla małżonków w ramach formacji w *Ruchu Światło-Życie* i *Odnowa Rodzinom*. Podane przez Kandydata pola działalności pastoralno-katechetycznej potwierdzają, że od wielu lat stara się łączyć teorię teologii pastoralnej z praktyką duszpasterską, co wydaje się mieć szczególne znaczenie obecnie przy tak szybko zmieniającym się kontekście pracy pastoralnej.

Jego twórczość naukowa w języku polskim obejmuje 13 artykułów, 10 rozdziałów w monografiach wieloautorskich oraz 3 artykuły przygotowane we współautorstwie. Dodatkowo nieobca jej mu także publicystyka oraz praca nad materiałami katechetycznymi. Szkoda, że Autor publikował zarówno artykuły jak i rozdziały w monografiach głównie w swoim środowisku naukowym. Do podstawowych obszarów zainteresowań badawczych ks. W. Czupryńskiego należą:

1. Odnowa parafii i duszpasterstwa (eklezyjologiczna dedukcja teologii pastoralnej).
2. Kerygmaticzna odnowa katechezy i nowa ewangelizacja.
3. Małżeństwo i rodzina w kontekście współczesnych wyzwań kulturowych.

Ad 1. Odnowa parafii i duszpasterstwa (eklezyjologiczna dedukcja teologii pastoralnej)

Niniejszy obszar zainteresowań badawczych Kandydata wiąże się z jego doświadczeniem kontaktu i formacji we wspólnocie Ruchu Światło-Życie, jak również z poznaniem naukowej, duchowej, organizacyjnej oraz duszpasterskiej spuścizny ks. Franciszka Blachnickiego, który przyczynił się do realizacji odnowy Kościoła w Polsce. Nauka Soboru Watykańskiego II odsuwa rozumienie Kościoła wyłącznie w kategoriach socjologiczno-prawnych na rzecz Kościoła ujmowanego jako *communio sanctorum*. Kościół stopniowo wyraża swoją naturę przede wszystkim w pojęciach *koinonia*, *communio*. Kościół jako wspólnota ukazywany jest w wymiarze wertykalnym i horyzontalnym, dlatego ruch eklezjalny musi się wyrażać w budowaniu małych wspólnot, w których członkowie mogą doświadczać wiary, jedności i wspólnoty chrześcijańskiej.

Eklezjologia komunii wpływa na podstawowe zmiany koncepcji duszpasterskiej i katechetycznej misji Kościoła, dlatego warto docenić publikacje Kandydata, w tym: *Mała grupa w procesie formacji i urzeczywistnia*

się Kościoła w myśli ks. Franciszka Blachnickiego, w: *Edukacja i formacja religijna współczesnej młodzieży. Problemy i wyzwania*, red. P. Duksa, Wydawnictwo Wyższego Seminarium Duchownego Metropolii Warmińskiej „Hosianum”, Olsztyn 2008, s. 34-45; *Mistagogia*, „Wieczernik” (2008) nr 157, Poznań, s. 4-10; *Pokazywać dobro w Kościele*, „Zeszyty Teologiczne Folia Theologica” 18 (2009) nr 46, s. 7-14; *Odnowa parafii i duszpasterstwa. Deuterokatechumenalna koncepcja chrześcijańskiej formacji w myśli i dziele ks. Franciszka Blachnickiego*, Biblioteka Wydziału Teologii UWM w Olsztynie, Olsztyn 2011, ss. 250; *Sługa Boży ks. Franciszek Blachnicki – liturgia miejscem urzeczywistniania i budowania Kościoła*, „Zeszyty Teologiczne (Folia Theologica)” 20-21 (2011-2012) nr 48-49, s. 49-65; *Parafia wspólnotą wspólnot*, „Zeszyty Teologiczne (Folia Theologica)” 20-21 (2011-2012) nr 48-49, s. 118-128.

Ad 2. Kerygmaticzna odnowa katechezy i nowa ewangelizacja

Z kolei drugi obszar zainteresowań naukowych ks. W. Czupryńskiego łączy się z jego pracą dydaktyczną i formacyjną, gdyż jako nauczyciel i duszpasterz akademicki pozostawał w stałym kontakcie ze studentami teologii a później policji. Dodatkowo jego udział w wydarzeniu *Ewangelizacji Warmii* w latach 2013-2015 wzmocnił aktywność ewangelizacyjną (rekolekcje ewangelizacyjne w trzydziestu parafiach archidiecezji warmińskiej oraz w środowiskach polonijnych np. Wielka Brytania, Niemcy).

Co godne podkreślenia Kandydat zdaje sobie sprawę z konieczności uwzględnienia aktualnego kontekstu społeczno-kulturowego i nauczania Kościoła katolickiego, dzięki czemu podkreśla potrzebę ewangelizacyjnej oraz katechetycznej posługi Kościoła wobec człowieka dorosłego. Prawidłowo rozpoznaje, że katecheza dorosłych jest podstawą skutecznej formacji także innych grup wiekowych. Katecheza powinna przyjąć charakter chrześcijańskiej inicjacji i wdrażać w zbawcze wydarzenie tajemnicy paschalnej. Niniejsza perspektywa zakłada odejście wyłącznie od doktrynalnego przekazu wiary na rzecz wzmocnienia doświadczenia religijnego i dowartościowania aktywnego udziału katechizowanych. Ks. W. Czupryński uznaje, że w kontekście wzrastającego procesu laicyzacji, sekularyzacji i pluralizmu niezbędne jest zadbanie o katechezę parafialną, prowadzącą do dojrzałości chrześcijańskiej. Trzeba docenić duszpasterskie zaangażowanie Kandydata, jednak podjęte zagadnienie zostało dopiero zarysowane i wymaga dalszego pogłębienia. W tym zakresie przedstawia kilka publikacji: *Dowartościowanie formacyjnej funkcji Słowa Bożego w myśli i dziele ks. Franciszka Blachnickiego*, „Studia Katechetyczne” (2012), t. 8, s. 267-276; *Parafia w dziele „nowej ewangelizacji”*, „Studia Elbląskie” (2012), t. 13, s. 245-260; *Od akcji duszpasterskich do stałej formacji uczniów Jezusa*, w: *Rok Wiary inspiracją refleksji katechetycznej*, „Studia Katechetyczne” (2014), t. 10, s. 147-161; *Katechumenat wczoraj i dziś*, w: *Ut in omnibus glorificetur Deus. Księga*

pamiątkowa ofiarowana Siostrze Profesor Ambrozji Kalinowskiej, red. M. Jodkowski, Wydawnictwo Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie, Olsztyn 2013, s. 83-100; *Nawrócenie pastoralne ku formacji katechumenalnej według ks. Franciszka Blachnickiego*, w: *W służbie Bogu i człowiekowi. Księga pamiątkowa na siedemdziesiąte piąte urodziny ks. kan. prał. dr. Wiesława Mikołaja Więcka*, red. A. Bielinowicz, Wydział Teologii UWM, Olsztyn 2013, s. 21-39; *Katecheza drogą do wiary dojrzałej*, w: *Jak przepowiadać dziś? Głoszenie Słowa Bożego w służbie chrześcijańskiej wiary*, red. S. Dyk, W. Czupryński, Wydział Teologii UWM, Olsztyn 2014, s. 23-34; *Ewangelizacyjno-katechumenalny model przygotowania do sakramentu bierzmowania*, w: *Języki lustrami kultury*, red. A. Bielinowicz, Wydział Teologii UWM, Olsztyn 2014, s. 173-182; *Chrześcijańska nauka o człowieku w służbie wychowania*, w: *Misja Teologii w Uniwersytecie*, red. M. Jodkowski, A. Nalewaj, M. Piechocka-Kłós, Wydział Teologii UWM, Olsztyn 2015, s. 259-266; *Kerygmatyczny impuls w duszpasterstwie wobec kultury ponowoczesności*, w: *W służbie Bogu bogatemu w miłosierdzie w Archidiecezji i Metropolii Warmińskiej: księga jubileuszowa Księdza Arcybiskupa dra Wojciecha Ziemby Metropolity Warmińskiego i Wielkiego Kanclerza Wydziału Teologii Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie z okazji 50-lecia święceń presbiteratu i 35-lecia sakry biskupiej*, red. K. Parzych-Blakiewicz, J.J. Pawlik, P. Rabczyński, M. Żmudziński, Wydział Teologii UWM, Olsztyn 2017, s. 81-89; *Jak przepowiadać dziś? Głoszenie Słowa Bożego w służbie chrześcijańskiej wiary*, Wydział Teologii UWM w Olsztynie, Olsztyn 2014, ss. 142 (współredaktor: Stanisław Dyk); *Rekolekcje szkolne jako forma ewangelizacji dzieci, młodzieży i dorosłych*, Wydawnictwo UWM, Olsztyn 2018, ss. 138 (współautorzy: Anna Zellma, Hubert Tryk); *Korelacja nauczania religii z katechezą parafialną we współczesnym dyskursie polskich katechetyków* „Teologia i Człowiek” 49 (2020), nr 1, s. 87-107 (współautor: Anna Zellma).

Ad. 3. Małżeństwo i rodzina w kontekście współczesnych wyzwań kulturowych

Trzeci obszar zainteresowań badawczych Kandydata jest niezwykle cenny w perspektywie toczącej się obecnie debaty nad definicją, naturą i znaczeniem małżeństwa i rodziny. Warto podkreślić, że tematyka małżeństwa i rodziny łączy się z działalnością badawczo-dydaktyczną Kandydata w UWM w Olsztynie. Współczesna rodzina napotyka wiele trudności, problemów, wyzwań w realizacji swoich funkcji, co wynika zarówno z czynników zewnętrznych (związanych z nowymi ponowoczesnymi uwarunkowaniami społecznymi, kulturowymi, technologicznymi, religijnymi, edukacyjnymi) jak i wewnętrznych, np. brak wyraźnego profilu wychowawczego, zmiany założeń aksjologicznych, problemy w zakresie komunikacji interpersonalnej itp.).

Wyzwania społeczno-kulturowe stojące przed rodziną skłaniają teologów pastoralistów i katechetyków do poszukiwania adekwatnych rozwiązań w

zakresie przygotowania do małżeństwa, towarzyszenia małżeństwom i pomocy w sytuacji kryzysu. Można zgodzić się z Kandydatem, że istnieje potrzeba stałej współpracy katechezy i duszpasterstwa z rodziną, jednak nie wolno zapomnieć, że praca duszpasterska nie może pozostać na poziomie wsparcia psychologicznego i pedagogicznego, ale musi dotyczyć istoty małżeństwa i rodziny, tak, by realizować wezwanie papieża Jana Pawła II: „Małżeństwo, rodzinie – stań się tym, kim jesteś!” Bowiem przyszłość społeczeństwa, narodu i świata zależy od mocnej rodziny!

Badania Kandydata dotyczące trzeciego obszaru: *Katechumenat rodzinny w myśli ks. Franciszka Blachnickiego jako odpowiedź na wyzwania współczesności*, „Studia Redemptorystowskie” (2011) nr 9, s. 7-36; *Katecheza rodzinna w Kościele Domowym*, „Studia Warmińskie” (2012), t. 49, s. 165-180; *Przygotowanie do małżeństwa wobec współczesnych wyzwań kulturowych*, „Studia Warmińskie” (2015), t. 52, s. 215-225; *Portale społecznościowe – od zagrożeń do profilaktyki*, „Studia Warmińskie” (2016), t. 53, s. 233-245; *Spoleczno-kulturowy i religijny wymiar globalizacji*, „Teologia Praktyczna” (2017), nr 18, s. 147-162; *Wychowanie w rodzinie w zderzeniu z ideologią gender*, „Studia Elckie” 21 (2019) nr 4, s. 455-469; *Wizerunek małżeństwa i rodziny na stronach internetowych warmińskich parafii*, „Studia Elckie” 23 (2021) nr 4, s. 341-355; *Rok Rodziny inspiracją dla katechezy parafialnej*, „Roczniki Teologiczne” 68 (2021), z. 11, s. 105-118; *Sociocultural sources of contemporary youth behavior. Suggestions for child rearing practice*, w: *Improvement of pupils disciplining skills*, red. A. Bielinowicz, Studio Poligrafii Komputerowej „SQL”, Olsztyn 2011, s. 73-81; *Chrześcijańskie wychowanie w rodzinie wobec współczesnych wyzwań kulturowych*, w: *Dom – Rodzina – Małżeństwo*, red. J. Pawlik, Wydział Teologii UWM w Olsztynie, Olsztyn 2013, s. 55-70; *Małżeństwo i rodzina w krajobrazie mediów elektronicznych*, w: „*Favor matrimonii*”? *Teoria i praktyka*, red. L. Świto, M. Tomkiewicz, Wydział Teologii UWM w Olsztynie, Olsztyn 2014, s. 153-164; *Wychowanie młodzieży do życia w rodzinie w kontekście ponowoczesności*, w: *Septuaginta pedagogiczno-katechetyczna*, Akademia Ignatianum w Krakowie, Kraków 2017, s. 555-567 (połowa tekstu artykułu, współautorstwo: Anna Zellma); *Cultural model of marriage and family, as shown in selected Polish tv series*, „Nova prisutnost” 18 (2020), no 2, p. 311-323 (1/2 tekstu, współautorstwo: Anna Zellma).

Niniejsze 13 publikacji to znaczący wkład Kandydata w rozwój teologii pastoralnej, chociaż szkoda, że artykuły zostały głównie opublikowane w pismach związanych z Wydziałem Teologii UWM w Olsztynie.

Publikacje popularno-naukowe

Ks. W. Czupryński jest także współautorem katechez przedmałżeńskich: *Laboratorium miłości, Przygotowanie do sakramentu małżeństwa*, oprac. zespół: Elżbieta Waszkiewicz, Beata i Tomasz Rybakowie, Kinga i Andrzej

Kroczkowie, Beata i Szymon Puławscy, Magdalena i Wojciech Kroczkowie, Katarzyna i Marek Podbielscy, Iwona i Leszek Dziakowie, Aleksandra i Janusz Prucnalowie, Barbara i Krzysztof Guzkowie, ks. Wojśław Czupryński, Fundacja Aktywnej Rodziny, Olsztyn 2021, ss. 74.

Jestem przekonana, że oceniany Autor w omawianych kwestiach nie wypowiedział jeszcze swego ostatniego słowa, a podane kierunki badawcze będą jeszcze przez niego podejmowane. Publikacje ks. dr. Wojśława Czupryńskiego odznaczają się otwartością na aktualne problemy pastoralno-katechetyczne, które wymagają pogłębionej refleksji, dyskusji i dialogu.

2. Informacja o pozostałej aktywności naukowej

2.1. Aktywny udział w konferencjach

Kandydat w autoreferacie wskazał, iż uczestniczył w 13 konferencjach, w tym 2 międzynarodowych realizowanych w Polsce, podczas których wygłosił referaty. Należy docenić zaangażowanie Kandydata w działalność konferencyjną, jednak 6 z nich odbyło się w Olsztynie, jedna w Szczytnie, jedna w Ełku. Warto przypomnieć, że przyjęte rozumienie konferencji jest następujące: konferencja krajowa to taka, w której biorą udział przedstawiciele co najmniej pięciu jednostek naukowych, a konferencja międzynarodowa to taka, w której co najmniej 1/3 czynnych uczestników prezentujących referaty reprezentowała zagraniczne ośrodki naukowe. W świetle powyższego już tylko pobieżne sprawdzenie dostępnych kilku programów w/w konferencji wskazuje na „dowolność” interpretacyjną Kandydata, bowiem nie wszystkie można uznać za ogólnokrajowe. Aktywność konferencyjna to jeden ze słabszych obszarów działalności Kandydata, gdyż informacje o wygłoszonych referatach plenarnych na krajowych lub międzynarodowych konferencjach naukowych wskazują na lokalne zaangażowanie bez udziału w wystąpieniach poza granicami Polski. Kandydat był sześciokrotnie członkiem komitetu organizacyjnego konferencji podejmowanych przez Wydział Teologii UWM w Olsztynie.

2.2. Członkostwo w międzynarodowych lub krajowych organizacjach i towarzystwach naukowych wraz z informacją o pełnionych funkcjach

Ks. W. Czupryński od 2011 roku jest członkiem Stowarzyszenia Katechetyków Polskich.

2.3. Informacja o udziale w zespołach badawczych

Kandydat podał, że trzykrotnie brał udział w projekcie (członek grupy badawczej) w ramach badań statutowych UWM w Olsztynie: pt. *Rodzina jako podstawowa komórka społeczna wobec wyzwań współczesności*, pod kierownictwem dr. hab. Jacka Pawlika, prof. UWM, nr 1102.08.05, realizacja: 2013; *Człowiek w kontekście nauki, wiary i uwarunkowań społecznych*, pod kierownictwem dr. hab. Barbary Rozen, prof. UWM, nr 528-1102-0808,

realizacja: 2012-2015; *Teoretyczne i praktyczne źródła transformacji modeli życia współczesnej rodziny*, pod kierunkiem ks. dr. hab. Sławomira Ropiaka, prof. UWM, nr 21.610.004-300, realizacja: 2016-2020. Jednak wydaje się, iż były to „wewnętrzne” projekty uczelniane. Ilość podjętych inicjatyw i przeprowadzonych projektów jest raczej niewielka, ale nie było to głównym punktem zainteresowań Kandydata.

3. Ocena monografii jako głównego osiągnięcia naukowo-badawczego wynikającym z art. 219 ust. 1 pkt 2 lit. a Ustawy z dnia 20 lipca 2018 roku Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce

W. Czupryński, *Małżeństwo i rodzina w świadomości policjantów na przykładzie studentów Wyższej Szkoły Policji w Szczytnie. Studium teologiczno-pastoralne*, Wydawnictwo Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie, Olsztyn 2021, ss. 349.

Przedstawiona do oceny monografia została opublikowana w Wydawnictwie Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie, które znajduje się w wykazie wydawnictw publikujących recenzowane monografie naukowe Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego. Recenzentami wydawniczymi są ks. prof. dr hab. Edward Wiszowaty (UWM w Olsztynie; Wyższa Szkoła Policji w Szczytnie) i ks. dr hab. Mieczysław Polak, prof. UAM (Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu). Rozprawa składa się ze strony tytułowej, spisu treści, wykazu skrótów, wstępu, trzech części zawierające po kilka rozdziałów, zakończenia, bibliografii, spisu wykresów, aneksu oraz streszczenia i spisu treści w języku angielskim. Liczy łącznie 349 stron.

Kandydat prawidłowo opisuje przeobrażenia społeczno-kulturowe ostatnich dekad podkreślając zwłaszcza następujące zjawiska: utrata sensu i celu życia, nowa koncepcja szczęścia, zmianę relacji międzyludzkich, modelu społeczeństwa i życia rodzinnego spowodowaną przez sceptycyzm wobec prawd obiektywnych oraz indywidualizm. Ks. W. Czupryński akcentuje zwłaszcza dynamikę procesu przemian społeczno-kulturowych dotyczących małżeństwo i rodzinę, co niesie konieczność wypracowania pastoralnych propozycji szczególnie w zakresie duszpasterstwa rodzin i duszpasterstwa policji.

Ks. W. Czupryński wskazuje główny problem ocenianej rozprawy w pytaniu: jaka jest świadomość studentów Wyższej Szkoły Policji w Szczytnie na temat małżeństwa i rodziny? Dobrze uznaje, że wielowymiarowość niniejszego problemu skłania do określenia problemów szczegółowych i hipotez badawczych. Celem analiz podjętych w tej publikacji jest uzyskanie odpowiedzi na następujące pytania szczegółowe: Jakie jest rozumienie „małżeństwa” i „rodziny” przez badaną grupę studentów? Jakie motywy wyboru małżonka i zawarcia związku małżeńskiego są istotne dla badanej grupy studentów i w jakim stopniu? Jakie opinie wyrażają badani studenci na temat współczesnych

form życia małżeńsko-rodzinnego? Co, zdaniem badanej grupy studentów, jest szczególnie ważne w trosce o trwałość małżeństwa? Jakie przekonania wyrażają badani studenci na temat istotnych przymiotów małżeństwa oraz współczesnych modeli rodziny? Jakie są opinie badanej grupy studentów na temat nauczania Kościoła katolickiego dotyczącego małżeństwa i rodziny? Jakie zachowania deklarują badani studenci w sytuacji kryzysu małżeństwa? Jakie uwarunkowania podmiotowe i społeczne mają wpływ na opinie badanej grupy studentów na temat małżeństwa i rodziny? Jak zmienia się społeczne podejście do instytucji małżeństwa? Czy samorealizacja i autokreacja stają się powoli podstawowymi motywami ludzkich zachowań? Czy i w jakim stopniu zmniejsza się gotowość do poświęcania się innym, w tym tworzenia długotrwałych, usankcjonowanych prawnie relacji? Tu jednak drobna uwaga, wydaje się iż zamiast sformułowania: Jak jest rozumienie „małżeństwa” i „rodziny” przez badaną grupę studentów? Byłoby lepiej zapytać: co badani studenci rozumieją pod pojęciami „małżeństwa” i „rodziny”?

Mając na uwadze procesy społeczne i przemiany zachodzące w postrzeganiu małżeństwa i rodziny oraz ich praktycznych skutków, Autor prezentuje następujące hipotezy:

- Małżeństwo i rodzina zajmują bardzo wysoką pozycję w hierarchii wartości respondentów;
- Małżeństwo traci wymiar religijny, staje się formalizacją związku dwojga ludzi;
- Wierność małżeńska i nierozzerwalność przestają być postrzegane jako istotne przymioty sakramentalnego małżeństwa;
- Młodzi ludzie decydujący się na zawarcie małżeństwa nie zawsze kierują się dojrzałymi motywami;
- Wysoki odsetek respondentów posiada odmienny od chrześcijańskiego obraz małżeństwa i rodziny oraz akceptuje alternatywne wobec rodziny nowe formy życia społecznego (np. związki partnerskie);
- Zdecydowana większość respondentów uznaje postulat czystości przedmałżeńskiej za anachroniczny;
- Samorealizacja, odniesienie sukcesu i czerpanie przyjemności (z prawem do swobodnej ekspresji seksualnej włącznie) w opinii respondentów stają się coraz częściej akceptowanym stylem postępowania polskiego społeczeństwa.

W celu rozwiązania wyżej postawionego problemu badawczego Kandydat poddaje krytycznej analizie nie tylko podstawowe materiały źródłowe oraz literaturę przedmiotu, ale przede wszystkim dane uzyskane w wyniku realizacji własnych badań empirycznych przeprowadzonych wśród studentów Wyższej Szkoły Policji w Szczytnie. Autor realizował badania w roku akademickim 2017/2018 na próbie badawczej liczącej 700 osób. Kandydat uzyskał 637 wypełnionych ankiet (stopa zwrotu 91%), z czego 618 nadawało się do dalszych analiz. Uzyskany materiał badawczy został poddany przez Kandydata analizie

ilościowej i jakościowej. Na podstawie wyników badań własnych i ich szczegółowej, a zarazem krytycznej analizy wskazano postulaty pastoralne, które zasługują na uwagę zarówno badaczy, jak i osób odpowiedzialnych za duszpasterstwo policji i przygotowanie do życia w małżeństwie i rodzinie.

Prezentowana monografia naukowa ma charakter teologiczno-pastoralny, a zarazem teoretyczno-empiryczny i interdyscyplinarny. Przeprowadzone badania wymagały odwołania nie tylko do nauk teologicznych, ale także do filozofii, nauk społecznych, pedagogiki i psychologii, co świadczy o nabyciu przez Kandydata umiejętności korzystania z literatury przedmiotu zarówno z zakresu nauk teologicznych, humanistycznych jak i społecznych.

Charakter pastoralny, a przy tym teoretyczno-empiryczny wymaga zastosowania odpowiedniej metody, która wyznaczyła kolejne etapy badawcze. Kandydat poprawnie stosuje paradygmat pastoralny, który przyjmuje postać sylogizmu praktycznego: przesłankę większą stanowią postulaty wyprowadzone z Objawienia Bożego; przesłankę mniejszą dane z doświadczenia zaczerpnięte głównie ze źródeł naukowych, zwłaszcza takich dyscyplin jak: socjologia, pedagogika, psychologia religii; wnioskami są aktualne postulaty odnoszące się do konkretnej działalności pastoralnej. Zgodnie z założeniami tej metody, Autor najpierw poddał analizie podstawowe materiały źródłowe (powszechne nauczanie Kościoła katolickiego, nauczanie papieży, wytyczne Kościoła katolickiego w Polsce) dotyczące małżeństwa i rodziny oraz opracowania z zakresu familiologii i teologii pastoralnej. W tym celu zastosował krytyczną analizę materiałów źródłowych oraz metodę porównawczą i metodą syntezy. Etap drugi ma charakter socjologiczny. Materiał źródłowy stanowią wyniki badań empirycznych realizowanych przez Kandydata. Zaprezentowane w monografii opinie badanych na temat małżeństwa i rodziny, autodeklaracje dotyczące motywów zawarcia związku małżeńskiego i wyboru małżonka, przekonania badanych na temat istotnych przymiotów małżeństwa, nauczanie Kościoła w ocenie badanych, postawy badanych w sytuacji kryzysu małżeństwa, stanowią ważną diagnozę świadomości przyszłych policjantów na temat małżeństwa i rodziny. Zebrany za pomocą kwestionariusza ankiety materiał badawczy jest zaprezentowany poprzez analizę tekstu, układy tabelaryczne i graficzne. Z kolei na etapie prakseologicznym, Kandydat dokonuje interpretacji wyników badań, a później prezentuje wnioski pastoralne, w tym dotyczące duszpasterstwa policji oraz formacji rodzin policyjnych.

Kandydat prawidłowo stosuje metodę paradygmatu analizy teologiczno-pastoralnej (norma – stwierdzenie stanu faktycznego – aktualne wnioski) dostosowując do niego strukturę rozprawy - trzy części. Pierwsza część (teoretyczna) prezentuje katolicką wizję małżeństwa i rodziny w kontekście ponowoczesności i zawiera cztery rozdziały: małżeństwo i rodzina w świetle teologii biblijnej, nauczanie Kościoła katolickiego, nauczanie ostatnich papieży i wytycznych Kościoła katolickiego w Polsce na temat małżeństwa i rodziny. W tym kontekście Kandydat prawidłowo ocenia postmodernizm jako główne

wyzwanie dla chrześcijańskiej wizji małżeństwa i rodziny, chociaż zapomina o tzw. „post-prawdzie”, której zastosowanie w postnowoczesnym społeczeństwie prowadzi do dekonstrukcji dotychczas istniejących systemów filozoficznych, moralnych, kulturowych.

Ks. W. Czupryński przypomina, że nauczanie Kościoła na temat małżeństwa i rodziny posiada fundamenty biblijne, zaś małżeństwo jest ukazywane jako nierozdzielny związek mężczyzny i kobiety, oparty o fundament wiernej miłości i błogosławieństwo Boga. Kandydat prawidłowo określa małżeństwo jako powołanie człowieka, jednak wydaje się, że nadmiernie koncentruje się na akcie stwórczym Boga, nieco zapominając, że o małżeństwie i rodzinie jako rzeczywistości zbawczej i uświęcającej.

Odwołując się do posoborowego nauczania Kościoła rzymskokatolickiego Kandydat podkreśla, że małżeństwo i rodzina są „Kościołem domowym”, zaś rodzina pierwszym miejscem chrześcijańskiej formacji, co jest zgodne z nauczaniem Kościoła, jednak prezentując posoborowe nauczanie powinien raczej rozpocząć od istoty i znaczenia małżeństwa i rodziny, ukazując małżeństwo jako sakramentalne przymierze, zaś rodzinę jako wspólnotę - *communio personarum, wspólnotę życia i miłości*, co wpisuje się w nowe spojrzenie na naturę małżeństwa i rodziny wyrastającą z prawdy o Bogu jako źródle miłości. Wydaje się również, że bardziej logiczne byłoby najpierw zaprezentowanie małżeństwa (nawet jego przymiotów) a później rodziny. W zawartej w I części rozprawy chrześcijańskiej wizji małżeństwa i rodziny brakuje odniesień do polskich teologów ukazujących małżeństwo jako sakramentalny związek mężczyzny i kobiety, zaś rodzinę jako wspólnotę życia i miłości, w której zarówno dorośli członkowie jak i młode pokolenie wspierają się wzajemnie w procesie zbawienia i uświęcenia. Pomocne byłoby sięgnięcie do adhortacji „Familiaris Consortio”, gdzie zaczynając od miłości i ciągle się do niej odwołując, podano cztery podstawowe zadania rodziny: tworzenie wspólnoty osób, służba życia, udział w rozwoju społeczeństwa, uczestnictwo w życiu i posłannictwie Kościoła. Podobnie przy prezentowaniu rodziny jako miejsca formacji chrześcijańskiej należałoby mocniej podkreślić charakter teocentryczno-chrystopologiczny (wiera jako dar i zadanie w perspektywie formacji, życie sakramentalne członków rodziny, realizacja chrześcijańskiego powołania, dążenie do świętości) oraz jej personalistyczny charakter (godność i wartość osoby, formację do życia w rodzinie, narodzie i Kościele, udział rodziny w budowie *Cywilizacji miłości*).

Habilitant akcentuje, że Kościół wiernie broni istotnych przymiotów chrześcijańskiego małżeństwa: nierozdzielności, jedności (wyłączności), płodności oraz jego sakramentalnego charakteru. Mam jednak wątpliwości, czy rzeczywiście nową antropologię, kryzys tożsamości, „ego-społeczeństwo” i promocję „nowej rodziny” Kościół traktuje jako wyzwanie duszpastersko-katechetyczne.

E. Osiek

Kandydat podaje, że cechą charakterystyczną obecnego zaangażowania Kościoła na rzecz małżeństwa i rodziny jest towarzyszenie małżonkom i ich potomstwu w odkrywaniu zagrożeń, jakie niesie ze sobą idea *gender*, która stanowi skrajne zakwestionowanie wartości małżeństwa i rodziny, a także w przeciwdziałaniu tym zagrożeniom. Szkoda, że Autor nie wskazał na przykłady takiego działania Kościoła w Polsce, a może ich po prostu brakuje lub pojawiają się w bardzo ograniczonym stopniu?

Ks. W. Czupryński także zaznacza, że Kościół pełni funkcję pomocniczą „wobec innych instytucji społecznych, które uznając niezmiennie wartości, bronią małżeństwa i rodziny”. Tu również pojawia się pytanie: które instytucje nadal bronią wartości małżeństwa i rodziny w zalewie karykaturalnego i krytycznego spojrzenia na małżeństwo i rodzinę jako instytucji służących przemocy i już nieprzystających do „płynnego społeczeństwa”.

Część empiryczna monografii składa się z sześciu rozdziałów wynikających ze struktury prac z zakresu nauk socjologicznych, co wskazuje, że Kandydat jako teolog włożył wiele wysiłku w poznanie metodologii nauk socjologicznych. Prawidłowo prezentuje metodologię badań własnych: przedmiot, cel, problemy i hipotezy badawcze, metody, techniki i narzędzia badawcze, organizację i przebieg badań, charakterystykę badanej populacji. Następnie podaje rozumienie przez studentów szkoły policyjnej pojęć „małżeństwo” i „rodzina”, a także ich opinie na temat nowych form życia małżeńsko-rodzinnego i związków nieformalnych, co ułatwia zrozumienie ich późniejszych wypowiedzi dotyczących motywów zawarcia związku małżeńskiego i wyboru współmałżonka. Później prawidłowo dokonuje analizy przekonań respondentów na temat istotnych przymiotów małżeństwa oraz ich oceny nauczania Kościoła na temat małżeństwa sakramentalnego, nierozzerwalności małżeństwa, aborcji i stosowania antykoncepcji. Z kolei w rozdziale piątym Kandydat skupia się na opinii respondentów na temat zmian w nauczaniu moralnym Kościoła katolickiego, a w rozdziale szóstym Habilitant analizuje deklaracje przyszłych policjantów na temat postaw wobec sytuacji kryzysu małżeństwa.

Dobrze, że Autor odwołuje się także do badań prowadzonych przez CBOS oraz inne ośrodki i instytucje badawcze na temat różnych aspektów małżeństwa i rodziny, bowiem ułatwia to porównanie opinii studentów szkoły policyjnej z innymi respondentami. Kandydat prawidłowo dokonuje weryfikacji siedmiu hipotez badawczych, z których sześć znalazło potwierdzenie. Tylko jedna została zweryfikowana negatywnie, gdyż wierność małżeńska i nierozzerwalność są nadal postrzegane przez badanych policjantów jako istotne przymioty sakramentalnego małżeństwa. Osoby dokonujący autodeklaracji jako „głęboko wierzący” szczególnie podkreślali wartość niniejszych przymiotów.

Na podstawie danych uzyskanych z badań zrealizowanych wśród studentów Wyższej Szkoły Policji w Szczytnie Kandydat stwierdza, że ankietowani uznają wartość rodziny i małżeństwa, jednak małżeństwo traci swój

E. Osicki

wymiar religijny, stając się wyłącznie formalizacją związku dwojga ludzi. Wypada zgodzić się z Autorem, że rozwijający się sekularyzm, pustka aksjologiczna, kultura doraźności, mentalność tymczasowości i przygodności stymulowana ideologią postmodernizmu, są jedną z przyczyn zmian w postrzeganiu małżeństwa i rodziny, zaś drugą jest ujawniająca się inercja Kościoła w udzielaniu adekwatnej duszpasterskiej odpowiedzi wobec pojawiających się wyzwań. Znaczącym wyzwaniem teologicznym jest zbadanie przyczyn tej inercji i podjęcie adekwatnych działań pastoralnych. Obiektywna a zarazem krytyczna analiza pastoralna jest niezbędna, aby posługa zbawcza Kościoła mogła być skutecznie urzeczywistniana.

Kandydat przedstawia następujące postulaty pastoralne: „konieczność przeorientowania duszpasterstwa na optykę ewangelizacyjną; pogłębienie więzi ze wspólnotą Kościoła, postrzeganego jako „wspólnota wspólnot”; ewaluowanie duszpasterstwa policji w stronę małych wspólnot formacyjnych; odnowienie duszpasterskiej praktyki przygotowania do małżeństwa”. Jednak, co zaskakujące, zapomina o potrzebie realizacji adekwatnej katechezy rodzinnej, która „wyprzedza każdą inną formę katechezy, towarzyszy jej i poszerza ją” (CT 68). Autorzy najnowszego *Dyrektorium o katechizacji z 2020 roku* przypominają zarówno o wartości samej rodziny jak i o zakresie katechezy rodzinnej (DK 226-235) wskazując, że katecheza rodzinna powinna obejmować katechezę w rodzinie, katechezę z rodziną i katechezę rodziny. Polscy katechetycy dodają do wskazanych zakresów katechezy rodzinnej także katechezę rodziców. Obecne gwałtowne przemiany społeczno-kulturowe potwierdzone badaniami kandydatami potwierdzają konieczność poszukiwania adekwatnych modeli katechezy rodzinnej.

Przedstawione cele i zadania duszpasterstwa rodzin policyjnych warunkują odpowiedni dobór metod, form i środków duszpasterskich, co także zostało podane przez Kandydata.

Zaprezentowana rozprawa habilitacyjna wskazuje na bardzo dobrą znajomość zagadnienia przez Autora, który swobodnie podejmuje badania empiryczne, umiejętnie analizuje dane, porównuje i interpretuje. Może w ten sposób przyczynić się do podjęcia w Polsce szerszej dyskusji na temat duszpasterstwa rodzin i katechezy rodzinnej.

Potwierdzeniem sumiennosci i rzetelnosci badan Kandydata jest przygotowanie i realizacja badan empirycznych, a takze wykaz bibliograficzny zawierajacy: zrodla (637 wypelnionych ankiet), powszechne nauczanie Kosciola katolickiego, nauczanie papiezy, dokumenty Kosciola, inne dokumenty, literature podstawowa, pomocnicza, netografię. Razem kilkaset pozycji. Obfita bibliografia budzi uznanie. Na uwage i podkreslenie zasluguja takze obszernie przypisy, w ktorych znajduje sie wiele cennych, dodatkowych informacji na prezentowane w pracy zagadnienia. Mozna natomiast miec zastrzezenia do „zapomnienia” o kilku znaczaczych, aktualnych monografiach autorskich i

E. Osuch

wieloautorskich z zakresu teologii małżeństwa i rodziny oraz katechezy rodzinnej.

Rozprawa zawiera także aneks ze szczegółowym wykazem tabel i same tabele z zamieszczonymi w nich danymi empirycznymi. Co należy uznać za bardzo rzetelną dokumentację danych uzyskanych w trakcie badań własnych. Tabele pozwalają również czytelnikowi na interpretację uzyskanych wyników badań. Zamieszczony formularz ankiety skierowanej do studentów Wyższej Szkoły Policji w Szczytnie także potwierdza nabyte przez Autora umiejętności przygotowania i realizacji badań empirycznych. Doceniam poprawność, dokładność, czytelność i trafność przygotowanego narzędzia badawczego, co nie zawsze jest udziałem teologów.

Rozprawa habilitacyjna ks. dr. W. Czupryńskiego ukazuje się jako praca metodologicznie spójna, w której czytelnik znajduje systematycznie, stopniowo rozwijającą się i dopełniającą podjętą problematykę. Wskazuje na to nie tylko plan rozprawy przemyślany, całościowo ujmujący podjęte zagadnienie, wyrazisty w swojej konstrukcji. Podejmowane analizy wskazują na samodzielne i krytyczne podejście. Moim zdaniem monografia byłaby jeszcze ciekawsza, gdyby Habilitant z większą odwagą wyrażał własne zadanie.

Pozytywną ocenę książki habilitacyjnej ks. W. Czupryńskiego pragnę uzupełnić uwagą krytyczną. Przy drugim wydaniu monografii proponowałabym Autorowi ponowną redakcję zakończenia. Sześć i pół strony obecnego zakończenia nie są adekwatne do włożonej pracy badawczej i pozostawiają czytelnika bez wszystkich ważnych wniosków, które zawierają poszczególne rozdziały. Poniekąd sam Habilitant podpowiada w zakończeniu co można rozwinąć.

Zgodnie z art. 219 Ustawy z dnia 20 lipca 2018 r. - Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (t.j.: Dz. U. z 2021 r. poz. 478), stopień doktora habilitowanego nadaje się osobie, która:

- 1) posiada stopień doktora;
- 2) posiada w dorobku osiągnięcia naukowe albo artystyczne, stanowiące znaczny wkład w rozwój określonej dyscypliny, w tym co najmniej jedną monografię naukową wydaną przez wydawnictwo, które w roku opublikowania monografii było ujęte w wykazie wydawnictw sporządzonym przez ministra właściwego do spraw szkolnictwa wyższego i nauki;
- 3) wykazuje się istotną aktywnością naukową albo artystyczną realizowaną w więcej niż jednej uczelni, instytucji naukowej lub instytucji kultury, w szczególności zagranicznej.

Uważam, iż w przedmiotowym postępowaniu habilitacyjnym powyższe warunki zostały spełnione, z zastrzeżeniem do warunku trzeciego, bowiem Kandydat wykazał się aktywnością naukową realizowaną w więcej niż jednej uczelni, ale brakuje odniesienia do uczelni zagranicznej.

E. Ordeł

Wniosek końcowy

Ks. dr Wojław Czupryński posiada dorobek naukowy o profilu specjalistycznym, w którym dominuje katechetyka i teologia pastoralna. Kandydat wykazuje się przede wszystkim kompetencjami interdyscyplinarnymi oraz zdolnością do podejmowania aktualnych problemów naukowych. Biorąc pod uwagę poziom naukowy publikacji ks. W. Czupryńskiego oraz jego działalność dydaktyczno-organizacyjną, a nade wszystko poziom rozprawy habilitacyjnej, rekomenduje nadanie ks. dr. Wojławowi Czupryńskiemu stopnia doktora habilitowanego w dziedzinie nauk teologicznych i dyscyplinie nauki teologiczne.

Elzbieta Osewska